

تربیتی مینیوئل

موسمی تبدیلی ۽ نوجوان

CLIMATE CHANGE & YOUTH

گوٹ سینگار فاؤنڈیشن (GSF)

ڪتاب جا سمورا حق ۽ واسطا 2022ء، ڳوٽ سينگار فائونڊيشن وٽ محفوظ آهن.

اشاعت:

ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
بنگلو نمبر 102-B، سکر ھائوسنگ سوسائٹي،
ايئرپورٽ روڈ سکر، سنڌ-پاڪستان.

ڪتاب جي ادارتی ٽيم:

- ولی محمد - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
- جاوید علی شاه - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
- یاسین تنیو - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن

ٽيڪنيڪل سپورٽ:

- ولی محمد بوزدار
- نذير احمد اچٹ
- محمد عرس انصاري

ڪاپين جو تعداد:

▪ 500 ڪاپيون

چپيندڙ:

ايڊوانس پرنٽنگ ايچنسٽي حيدرآباد
0300 0815 982

فهرست

4	اداري پاران	*
5	تعارف	1
7	موسمياتي تبديلي کي منهن ڏيڻ: نوجوان ۽ پاليسى	2
9	موسم ۽ آبهوا جي وچ ۾ فرق	3
10	ڪلاميٽ چينج (موسمي تبديلي) جا سبب	4
12	اسان ڇا ڪري سگھون ٿا؟	5
13	عالمي آبهوا جي شروعات	6

اداري پاران

أميد ته هي تربيتي مينيوئل هاري مرد توژي عورت ۽ هن سماج ۾ جاڳرتا پيدا
ڪرڻ لاءِ مشبت ڪردار ادا ڪندو ۽ اها پڻ أميد ٿي ڪجي ته هن سماج ۾ تبديليءَ لاءِ مرد
۽ عورت کي گڏجي ڪردار ادا ڪرڻ پوندو ۽ اهوي عمل ڪاميابيءَ کي ممکن ٻائيندو.
پوءِ اچو ته گڏجي سڀني انسانن کي هڪ ٻئي جا حق ڏيون ۽ اڻ برابري جي سماج کي بهتر
ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون.

نذير احمد اچٹ

چيف ايگزيكتو ڳوٽ سينگار فائونڊيشن

تعارف

موسماياتي تبديلي: اهم شماريات

”موسماياتي نظام جي گرمائش غير واضح آهي، جيئن ته هاڻي عالمي سراسري هوا ۽ ساموندي گرمي پد ۾ اضافو بر ۽ برف جي وسیع پگهرجڻ، ۽ عالمي سطح تي سمنڊ جي سطح وڌن جي مشاهدي مان ظاهر ٿئي ٿو.“

موسماياتي تبديلي تي بين الاقومي حڪومتي پينل (IPCC) چوڻين تشخيصي رپورت

”موسماياتي تبديلي جا اثر برابر طور تي ورهاييل نه آهن - غريب ترين ملڪ ۽ ماڻهوسيپ کان پهريان ۽ سڀ کان وڌيڪ متاثر ٿيندا. ۽ جيڪڏهن ۽ جڏهن نقصان ظاهر ٿيندا ته ان عمل کي رد ڪرڻ ۾ تمام گھڻي دير ٿي ويندي.“

موسماياتي تبديلي جي اقتصاديات تي سخت جائزه:

1. 1850 ۽ 2005 جي وچ ۾، سراسري عالمي گرمي پد 0.76°C کان وڌي چڪو آهي.
2. 1970 ۽ 2004 جي وچ ۾ عالمي گرين هائوس گيس جي اخراج ۾ 70 سڀڪڙواضافو ٿيو آهي
3. انساني سرگرمين جي ڪري وڌندڙ گرين هائوس گيس جي اخراج جي ڪري مشاهدو ڪيل گرمائش ”تمام گھڻوامڪان“ (<90%) آهي.
4. عالمي سطح تي گرمي پد وڌن جوامڪان آهي
5. 4°C هن صدي ۾، ممڪن طور تي گرمي پد 6.4°C جيتر وڌي سگهي ٿو.
6. موسماياتي تبديلي ڪي نظر انداز ڪرڻ سان 2050 تائين اسان جي قيمت 7,500,000,000 ڈالر هوندي (جيڪو 7.5 تريليون ڈالر آهي، عالمي معيشت جو سڀڪڙوا).
7. موسماياتي تبديلي کي منهن ڏيبط هاڻي مڪمل طور تي ممڪن آهي ۽ اسان کي عالمي جي دي پي جو صرف 1 سڀڪڙو خرج ڪرڻو پوندو، مضبوط عمل جو معاشي ترقى تي ڪو خاص اثر نه پوندو ۽، ڪجهه حالتن ۾، اصل ۾ پئسا ڪمائيندو.

اثر

<ul style="list-style-type: none"> • لکین ماطھو پاطی جي و تندز دباء جوشکار آهن • 	پاطی
<ul style="list-style-type: none"> • 30 سیکڑو تائين نسلن جو ختم ٿيڻ • ماحوليانى نظام جي ڪمزور ٿيڻ جي ڪري تبديليون 	ماحولياني نظام
<p>مقامي ندين هارين ۽ ماھيگيرن تي ناكاري اثر علائقن ۾ انج جي پيداوار ۾ گهنتائي</p>	ڪاڏو
<p>پوڏ ۽ طوفانن کان نقصان ۾ واڌارو اٽکل 30 سیکڑو عالمي ساحلي آبی زمينون ضایع ٿيون</p>	ساحل
<p>غذائي کوت، دستن، دل جي تنفس ۽ انفيڪشن جي بيمارين کان و تندز بوجهه گرمي ۽ جي لهرن، پوڏن ۽ خشکي ۽ سبب بيمارين ۽ موت جي شرح ۾ اضافو</p>	صحت

موسماٽي تبديلي کي منهن ڏيٺه: نوجوان ۽ پاليسى

پاليسى بین الاقوامی طور تی ڪم ڪري ٿي. جيئن ته موسماٽي تبديلي واقعی هڪ عالمي مسئلو آهي، رياستن کي تعاون ڪرڻ گھرجي انهي کي يقيني بطائڻ لاءِ ته هر ملڪا ان کي حل ڪرڻ لاءِ پنهنجو ڪردار ادا ڪري رهيو آهي. موسماٽي تبديلي تي گذيل قومن جي فريم ورڪ ڪنوينشن ذريعي، رياستون معاهادا ٿاهي رهيون آهن جهڙو ڪيوٽو پروٽوكول کي يقيني بطائڻ لاءِ ته عالمي سطح تي گهتائي ڪئي پئي وڃي
ڪهڙي پاليسى؟

موسماٽي تبديلي جي پاليسى مقامي سطح کان بین الاقوامی هر سطح تي ڪم ڪري ٿي. موسماٽي چئلينج کي منهن ڏيٺ لاءِ بهترین منصوباً جوڙن جنهن سان ڪيترين ئي مختلف طریقن جي جوڙجڪ سان مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ هي پاليسى سازن کي اجازت ڏئي ٿو ته وڌ ۾ وڌ هاڪاري نئيحا حاصل ڪن جڏهن ته ڪنهن به ناڪاري اثر کي گهتائڻ سان جيڪي شايد انهن جي گهتائي ۽ موافقت واري حڪمت عملين سان گڏ هجن. فوسل ايندهن تي ٽيڪس وڌائڻ. مثال طور غير منصفانه طور تي گهٽ آمدنی وارن درائيورن کي متاثر ڪري سگهي ٿو جيڪڏهن پيا ٽيڪس متوازي طور تي گهٽ نه ڪيا وڃن. نئين ٽيڪس مان حاصل ٿيندڙ آمدنی پٽ پبلڪ ترانزٽ ۾ خرج ڪري سگهجي ٿي ته جيئن درائيورن کي وڌيڪ متبادل ملي سگهن. اهو ٿوري تخليقیت وٺندو آهي، پر سنڌي پاليسى هڪ دگهورستونی سگهي ٿي! هتي پاليسين جا ڪجهه مثال آهن جيڪي هر سطح تي لاڳو ٿي سگهن ٿيون، بشمول نوجوانن جي عمل جا مثال.

• بین الاقوامی پاليسى:

бин الاقوامی معاهادا (جهڙو ڪيوٽو) قومي هدف مقرر ڪن ٿا ۽ ملڪن کي انهن کي موثر انداز ۾ پورا ڪرڻ ۾ مدد ڏيٺ لاءِ مکينزم قائم ڪن ٿا. نوجوانن جي گذيل قومن جي سالياني اجلانن ۾ حصو وٺڻ ۽ نمائندن کي چيلينج ڪرڻ جي هڪ دگهي تاريخ آهي مصروفیت ۽ تخلیقي سڌي عمل ذريعي وڌيڪ ڪرڻ لاءِ

• قومي پاليسى

ملڪ بین الاقوامى معاهدن جي مطابق قومي آبهوا جي تبديلىي جا هدف مقرر ڪن ٿا ۽ صنعت، ترانسپورت وغيره جي معيارن ذريعي گرین هائوس گيس جي اخراج کي ضابطو ڪن ٿا. اهي پٽ نئين شروعات متعارف ڪرائي سگهن ٿا جهڙو ڪا اخراج واپاري نظام، ڪاربن ٽيڪس يا قابل تجديد توانائي ڪوتا. ڪيترن ئي ملڪن ۾ نوجوانن قومي اتحادن کي منظم ڪيو آهي ته جيئن موسمياتي محاذ تي واضح ۽ متعدد آواز اثاريو وڃي.

• علاقائي (صوبا، رياستون)

قومي حڪومت سان شراڪت ۾ ضابطاً لڳو ڪري ٿو. نئين شروعات پٽ متعارف ڪرائي سگهي ٿي. نوجوانن کي پنهنجي صوبن / رياستن جي حوصلاء فزاي ڪرڻ ۾ تمام گھٹوا ثراٺتو رهيو آهي. موسمياتي تبديلي تي قيادت کي ڏيکارڻ لاءِ، اڪثر ڪري قومي سطح تي پاليسين کان ٻاهر وڃن.

• ميونسپل (شهر ۽ شهر)

ميئرزنون ضابطاً متعارف ڪرائي سگهن ٿا (مثال طور بيڪار ڪارن جي خلاف)، ٻرائيونگ لاءِ سائومتبادل، جهڙو ڪ ترازو ۽ نئين سائيڪل لين، توانائي جي ڪارڪرڊي کي فروغ ڏيٺ، شهري رٿابندي کي بهتر ڪرڻ ۽ گھٹو ڪجهه. ڪنهن به شهر جو سڀ کان وڌيڪ دلچسب ۽ اهر اشاده جن جي ڪري، نوجوان ڳلهي عرصي کان مقامي سياست ۾ مصروف آهن، ميئرن ۽ ڪائونسلرن سان گڏ ڪم ڪيو آهي ۽ انهن کي تبديل ڪيو آهي ته اهي پنهنجن شهرن ۽ مستقبل کي صاف سترو ۽ سرسبز بٽائين.

پاليسى تي باهان دباء:

• اندروني مصروفيت پاليسى سان	• سياستدانن کي خط جي مهم شروع ڪريو
• مقامي سطح تي سان ڪم ڪريو	• مشغول ڪريو
• شامل ڪريو(يا ٺاهي) نوجوانن	• احتجاج
• عوام ۾ شركت	• ڪميونتي ۾ ڪم
• صلاح مشورا	• بين سطحن جي

ڪوشش ڪريو پنهنجو پاڻ هيٺ ڏنل خاكوا انهن طريقن جي باري ۾ سوچيو جيڪي آبهوا پاليسى ۽ نوجوانن کي توهان جي وچ ۾ تڪاء آهن.

موسم ۽ آبھوا جي وچ ۾ فرق

موسم (Weather) چا آهي؟ :

ڏنو وڃي ته هر علاقتي جي پنهنجي موسم آهي ۽ ان موسم تحت ان علاقتي ۾ زراعت ۽ جيوبت جو جياپو آهي، جيڪڏهن پاڪستان تي نظر ڪريون ته سند جي علاقن جي پنهنجي موسم آهي خير پختونخواه جي پنهنجي موسم آهي، لهڻه موسم مان مراد محدود علاقتي تائين هجي ان ۾ ٿوري وقت ۾ تبديلي ايندي رهي ٿي، ته ان کي موسم (Weather) چئبو آهي.

ڪاله تمام تيز هوا هي

اج برسات آهي

موسمي تبديلي (Climate Change) چا آهي؟

دنيا جا سائنسدان انهيءَ ڳالهه تي متفق آهن ته ڪلائميت چينج (آبھوا) ۾ گھڻي تبديلي ٿي رهي آهي جنهن جا اثر جاندارن ۽ غير جاندارن تي ٿي رهيا آهن، چو ته آبھوا جو تعلق ڌري، هوا، پائي، روشنی ۽ زمين سان آهي. آبھوا گھڻي وقت ۽ وسیع علاقتي تائين هجي ٿي جڏهن ته ڪره ارض تي گريين هائوس گئسن ۾ راڻاري سبب گرمي، جو پد عالمي سطح تي وڌي رهيو آهي جنهن سبب گلوبل وارمنگ ٿي رهي آهي. چيو وڃي ٿو ته گلوبل وارمنگ 2 سينتي گريبد تائين پهچي چڪي آهي. ان عالمي سطح تي گرمي پد وڌن کي موسم جي تبديلي Climate Change چئجي ٿو.

سکر جي موسم گرم آهي

آزاد ڪشمير جي موسم ٿندي آهي

کلامیت چینج (موسمی تبدیلی) جا سبب

کلامیت چینج Climate Change (موسمی تبدیلی) جا سبب:

گذریل بن صدین ۾ تیکنالاجی، سائنسی ترقی، پیداوار ۽ معیار زندگی ترقیءَ جا اهیجا ط سمجھیا وجن ٿا. چاکاٹ ته هي ترقی دنیا جي کجهه کاروباری طبقی جي ٿی آهي. جڏهن ته دنیا جي باقی آبادی مسئلن ۽ محرومین جي ورچڑھیل آهي، ان عمل ۾ بین الاقوامي ڪمپنیون پیش پیش آهن. چوتھے ترقی مغربی ملکن

کان شروع ٿی، جنهن ۾ اسلحی جا کارخانے، بجلی گهر، ڪیمیکل جا کارخانے ۽ پیما مختلف کارخان قائم کیا ویا، ان سان آبھوا ۾ گرین هائوس گئسن جو اخراج وتندو ویو جنهن سان کاربان داء آكسائید جو خارج ٿیڻ ان جي ڪڙی آهي ۽ گڈو گڈ زمین مان حاصل ٿیندڙ معدنیات جو بی حساب استعمال به سببن ۾ شامل آهي چوتھے سرمائیدار ملکن جي ترقی، صنعتن، تجارت، ترانسپورت، صنعتی زراعت ۽ ملکن جي دفاع لاءِ توانائی جي استعمال سان وڌي آهي ۽ گڈو گڈ وڌي تعداد ۾ بیلن جي ڪنائي کاربان داء آكسائید جي وڌڻ جو سبب آهي مشاهدن مان معلوم ٿيو آهي ته گرین هائوس گئسن جي واڈاري جا چار سبب آهن جنهن ۾ 24% صنعتی کارخانے، 49% قدرتی پارٹ جنهن ۾ پیترول، تیل، گئس شامل آهن. 14% بیلن جي واڈي ۽ کول مائندنگ (کوئلي جون کاڻيون) ۽ 13% جدید زراعت شامل آهي.

محترم محمد ادريس راجپوت روزانه کاوشن ۾ کالم بعنوان ”اچوته موسمی تبدیلیءَ تي پاڻ هیرایون“ ۾ لکیو آهي ته: صنعتی انقلاب یورپ ۽ آمریکا ۾ شروع ٿيو جنهن ۾ کارخارنا فيکٹریون لڳيون ۽ نامیاتی پارٹ یعنی ڪوئلي گئس ۽ پیترول جو استعمال شروع ٿيو ۽ پوءِ وتندو ویوانھیءَ نامیاتی پارٹ سان استعمال شروع ٿيو ۽ پوءِ وتندو ویو. انهيءَ گئس بین گئسن سان

گذ دنیا جي گولي جي چوداري هك چلو (Ring) ٺاهيو جنهن جي نتيجي هر سج جي موئندڙ شعائن جي روک ٿي ۽ دنیا جي گولي جو گرمي پد هوريان هوريان وڌن لڳو انهيءَ ڪري دنيا ۾ موسمي ٿير گهير اچٽ شروع ٿي. جنهن ڪري دنيا ۾ تباهي اچٽ لڳي انهن نقصان کي ڏسندي گذيل قومن جي اداري موسمي تبديليءَ جوهـڪ عالمي پينل (Intergovernmental Panel on climate change) جو ڙيو جنهن کي ٿي کم ڏنا ويا: پهريون موسمي ٿير گهير جو سائنسي بنيدن تي جائز وٺن ته ان جو ڪارڻ چا آهي؟ ٻيواهو ته موسمي ٿير گهير دنیا جي ڪري ڪهڙا اثر ٿين ٿا؟ ۽ ٿيون انهن اثرن جي تدارڪ لاءِ حڪمت عملی جو ڙن، انهيءَ پينل اهو ٻڌايو ته موسمي ٿير گهير دنیا جي گولي گرم ٿيڻ ڪري اچي ٿي. جنهن جو ڪارڻ نامياتي ٻارڻ جي وڌيڪ استعمال سبب گرين هائوس گئسون آهن، جنهن ۾ مك ڪاربان داءِ آڪسائيءَ آهي، جي ڪڏهن گرين هائوس گئسن جواخراج ائين ٿيندو رهيو ته هن صديءَ جي پچاڙيءَ تائين دنیا جي گولي جو گرمي پد 6.4 ڊگري سينتي گريڊ تائين وڌي ويندو ۽ اسان 2 ڊگري سينتي گريڊ کان وڌيڪ سهيو ن سگهندما، تنهن ڪري اسان کي 2 ڊگري سينتي گريڊ کان وڌيڪ اهونه وڌائڻ گهريجي. انهيءَ وادا ڪي ڪنترول ڪرڻ لاءِ اسان کي گرين هائوس گئسن جواخراج گهتائلو پوندو جنهن کي (Mitigation) چيو وڃي ٿو.

ڏنووجي ته پوري دنيا ۾ موسم ۾ تبديليون اينديون وڃن ٿيون ۽ زهريلين گئسن ۾ اضافو

ٿيندو وڃي ٿو موسم
جي تبديلي ۾ 64%
ڪاربان داءِ آڪسائيءَ.
6% نائترو آڪسائيءَ.
11% ڪلورو نائريپس ۽
19% ميٿين گئسون

آهن. اهي گئسون ماحول ۾ شامل ٿي اوazon جي ته کي چبو ڪري ڇڏيو آهي جنهن سبب گرمي پد ۾ واد، بي مُنداينتيون برساتون، زرعي فصلن جي پيداوار گهت ٿيڻ، خشڪ سالي ۾ اضافو ٿيڻ، سامونڊي سطح ۾ واد جي تبديلي جا مكيه ڪارڻ آهن.

اسان چا کري سگهون ٿا؟

• چو؟

موسمياتي تبديلی جواهر اسان جي زندگي جي هر پهلوه تي آهي، هر شعبي تي اثر انداز ٿيڻ سان، جنهن تي اسان انحصار ڪريون ٿا. ان جواهر ڊگهي عرصي تائين رهندو اسان اڳ ۾ ئي موسمياتي تبديلی جي تپڻ واري نقطي ۾ آهيون جيتوُيڪ اسان واپسي جي نقطي ۾ نه آهيون اسان تبديلی آڻي سگهون ٿا.

• WHO ؟

هر فرد پنهنجي پاسي کان اسان جي ماحول کي پائيدار ۽ اسان جي ايندڙنسلن لاءِ رهٽ لائق ب્લائڻ ۾ حصو وئي سگهي ٿو. نوجوان ۽ ٻارهن ڊگهي عرصي ۾ وڏو فرق آڻي سگهن ٿا.

• ڪيئن؟

اسان جي چونڊ مان هر هڪ فرق آڻي سگهي ٿو يا ته سائي ٿيڻ يا ان کي نظر انداز ڪرڻ اها صورتحال ڪرڻ ضروري آهي چو ته اسان ٿپنگ پوائنت ۾ آهيون
اسان چا کري سگهون ٿا؟

موثر انداز ۾ پچایو گرم پاڻي پيهر استعمال ڪريو ثانون تي پاڻي وجمو پاچين کي اوپاري استعمال ڪريو.	بھتر پچائڻ
وٽ ڪاربن ڊاءِ آڪسائيد جذب ڪن ٿا، هڪ گرين هائوس گيس، هوا مان، اهي جهنجلي جيوت کي تازي هوا ۽ پناه فراهم ڪن ٿا.	وٽ پوکيو ۽ بچایو
توهان گهٽائي سگهون ٿا	Reduce Reuse Recycle
گاڏين جو گهٽ کان گهٽ استعمال ڪريو	گاڏين جو استعمال
نامياتي ڪاڏو، نامياتي مواد استعمال ڪريو چو ته اهي جيو بيجريبل آهن ۽ فطرت دوست آهن.	پنهنجي استعمال جي نموني کي تبديل ڪريو
ماحوليياتي تباهي خلاف	پنهنجو آواز بلند ڪريو

عالمي آبهوا جي شروعان

عالمي موسمياتي تبديلي جي ڪوششن تي معلومات مهيا ڪريو

قومي ۽ مقامي سطح تي موسمياتي تبديلي جي شروعاتن بابت چاڻو. موسمياتي تبديلي هڪ عاليٽي مستلو آهي جنهن جا اثر هر ڪنهن ۽ هر جگه تي آهن. اسان سڀ جنهن دنيا ۾ رهندڙ شهری آهيون، اسان جي ذميواري بُجھي ٿي ته موسمي حل لاء عمل ڪريون. ضرورت محسوس ڪندي عاليٽي، قومي ۽ مقامي سطح تي اڳيرائي ڪجي.